Seat No. : _______________

MA-II-52

April-2007

Sanskrit (Optional)

Paper-VII

(व्याकरणशास्त्रम्)

Time : 3 Hours] **[Max. Marks : 100**

सिद्धान्तकौमुदी (तिङन्त)

वाक्यपदीयम् (प्रथमकाण्डम्)

परिभाषेन्दुशेखरः (नियतांशः)

૧. (ક) નીચેનામાંથી **ત્રણ** સૂત્રોને સમજાવો : (૧૦)

1. (a) Explain any **three** of the following aphorisms : **(10)**

(१) अस्मद्युत्तमः । १-४-१०७

(२) अतो दीर्घो यञि । ७-३-१०१

(३) असिद्धवदत्राभात् । ६-४-२२

(४) लः कर्मणि च भावे चाकर्मकेभ्यः । ३-४-६९

(५) अनुदात्तङित आत्मनेपदम् । १-३-१२

(६) तुह्योस्तातङ्ङाशिष्यन्यतरस्याम् । ७-१-३५

૧. (ખ) નીચેનામાંથી ગમે તે **ત્રણ**ની રૂપસિદ્ધિ દર્શાવો : (૧૦)

1. (b) Show the word formation of any **three** of the following : **(10)**

भव । भवेयुः । भविष्यति । अभूत् । भवन्ति । भवेत् ।।

૨. (ક) નીચેનામાંથી ગમે તે **ત્રણ** સૂત્રોને સમજાવો : (૧૦)

2. (a) Explain any **three** of the following aphorism : **(10)**

(१) इजादेश्च गुरुमतोऽनृच्छः । ३-१-३६

(२) असंयोगाल्लिट् कित् । १-२-५

(३) आत्मनेपदेष्वनतः । ७-१-५

(४) आड्अजादीनाम् । १-४-७२

(५) लिङः सीयुट् । ३-४-१०२

(६) टित आत्मनेपदानां टेरे । ३-४-७९

૨. (ખ) નીચેનામાંથી ગમે તે **ત્રણ**ની રૂપસિદ્ધિ દર્શાવો : (૧૦)

2. (b) Show the Word-formation of any **three** of the following : **(10)**

एधस्व । एधिता । एधिषीष्ट । एधाञ्चक्रे । एधते । ऐधिष्महि ।।

૩. (ક) નીચેનામાંથી ગમે તે **બે** કારિકા સમજાવો : (૧૦)

3. (a) Explain any **two** of the following Karikas : **(10)**

(१) प्राप्तरूपविभागाया यो वाचः परमो रसः ।
यत्तत्पुण्यतमं ज्योतिस्तस्य मार्गोऽयमाञ्जसः ।।

(२) न वर्णव्यतिरेकेण पदमन्यच्च विद्यते ।
वाक्यं वर्णपदाभ्यां च व्यतिरिक्तं न किञ्चन ।।

(३) द्वावुपादान शब्देषु शब्दौ शब्दविदो विदुः ।
एको निमित्तं शब्दानामपरोऽर्थे प्रयुज्यते ।।

(४) प्रतिबिम्बं यथाऽन्यत्र स्थितं तोयक्रियावशात् ।
तत्प्रवृत्तिमिवान्वेति स धर्मः स्फोटनादयोः ।।

૩. (ખ) ભર્તૃહરિના મતે ધ્વનિ-સ્ફોટનો સંબંધ ચર્ચો. (૧૦)

3. (b) Discuss the relationship between the Dhvani and Sphota, according to Bhartrihari. **(10)**

અથવા / OR

(ખ) ભર્તૃહરિએ કરેલી પ્રમાણ-ચર્ચા વિસ્તારથી લખો. (૧૦)

(b) Write a detailed note on the means of knowledge, according to Bhartrihari. **(10)**

૪. (ક) નીચેનામાંથી કોઈ **એક** ગદ્યખંડ સમજાવો : (૧૦)

4. (a) Explain any **one** of the following paragraphs : **(10)**

(१) यमुद्दिश्यागमो विहितः स तद्गुणीभूतः शास्त्रेण तदवयवत्वेन बोधितोऽतस्तद्ग्रहणेन तद्ग्राहकेण तद्बोधकेन शब्देन गृह्यते बोध्यते इत्यर्थः । तत्र “तद्गुणीभूता” इत्यंशो बीजकथनम् । लोकेऽपि देवदत्तस्याङ्गाधिक्ये तद्विशिष्टस्य एव देवस्तग्रहणेन ग्रहणं दृश्यते । यमुधिश्य विहित इत्युक्तेः । ‘प्रनिदारयति’ इत्यादौ ‘दार्’ इत्यस्य घुत्वम् ।।

(२) निर्दिश्यमानस्यादेशा भवन्ति । षष्ठी स्थानेयोगेति सूत्रम् आवर्तते । तत्र द्वितीयस्यायमर्थः । षष्ठ्यन्तं निर्दिश्यमानम् उच्चार्यमाणमुच्चार्यमाणसजातीयमेव निर्दिश्यमानावयवरूपमेव वा स्थानेन स्थाननिरुपतिसम्बन्धेन पुज्यते; न तु प्रतीयमानमित्यर्थस्तेनेदं सिद्धम् ।।

૪. (ખ) નીચેનામાંથી કોઈ **એક** ઉપર ટૂંકનોંધ લખો : (૧૦)

4. (b) Write short note on any **one** of the following : **(10)**

(१) परिभाषाणां विविधाः प्रकाराः ।

(२) भर्तृहरिकृता व्याकरणस्मृतेः प्रशंसा ।

(३) व्याकरणशास्त्रस्य तिस्रः शाखाः ।

૫. નીચેનાં પ્રશ્નોના ઉત્તર આપો : (૨૦)

5. Give the answers of the following questions : **(20)**

(૧) અનુબન્ધોનું સ્થાન ક્યાં ક્યાં હોય છે ?

A. કેવળ પાછળ
B. કેવળ આગળ
C. આગળ કે પાછળ
D. આગળ અને પાછળ પણ.

(૨) अनेकाल्शित्सर्वस्य । સૂત્રથી नानुबन्धकृतम् ________ પરિભાષા જ્ઞાપિત થાય છે :

A. असारूप्यम्
B. अनेकाल्त्वम्
C. अनेजन्तत्वम्
D. एजन्तत्वम्

(૩) ददातिदधात्योर्विभाषा । સૂત્રસ્થ विभाषा શબ્દ દ્વારા नानुबन्धकृतम् ________ પરિભાષા જ્ઞાપિત થાય છે :

A. असारूप्यम्
B. अनेकाल्त्वम्
C. अनेजन्तत्वम्
D. एजन्तत्वम्

(૪) અનુબન્ધોનું સ્વરૂપ કોના જેવું હોય છે ?

A. આદેશ
B. અવયવ
C. આગમ
D. પ્રત્યય

(૫) મહાભાષ્યકારના મતે અનુબન્ધો કેવા છે ?

A. एकान्ताः
B. स्वतन्त्राः
C. परतन्त्राः
D. अनेकान्ताः

(૬) પુરુષોત્તમદેવે અનુબન્ધ વિષયક કેટલી પરિભાષા માની છે ?

A. એક
B. ચાર
C. ત્રણ
D. છ

(૭) मित् આગમ ક્યાં થાય છે ?

A. अच् ની આદિમાં
B. अच् ની પરમાં
C. અંતિમ अच् ની આગળ
D. અંતિમ अच् ની પાછળ

(૮) અનુબન્ધો અનેકાન્ત માનીએ તો हलन्त्यम् । સૂત્રમાં अन्त्य શબ્દનો અર્થ ________ લેવો પડે :

A. આદિ અવયવ
B. પરસમીપ બોધક
C. પૂર્વસમીપ બોધક
D. ઉભયસમીપ બોધક

(૯) અનુબન્ધ થકી શું થાય છે ?

A. પ્રક્રિયામાં બાધવ
B. પ્રક્રિયામાં ગૌરવ
C. કેવળ શોભા રૂપ છે
D. કાર્યાન્તરનો પ્રસવ

(૧૦) અનુબન્ધો इत् સંજ્ઞક બન્યા પછી, તેનો લોપ કોણ કરે છે ?

A. रो रि ।
B. ढो ढे लोपः ।
C. तस्य लोपः ।
D. हलन्त्यम् ।